Микола ПОСІВНИЧ

АНТИПОЛЬСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ОУН В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ (лютий–серпень 1939 р.)

Наприкінці 1930-х рр. українсько-польські відносини вкрай погіршилися через радикальну політику польського уряду щодо національних меншин, спрямовану на зміцнення польськості "кресув всходніх", що зумовило нову хвилю загострення відносин між двома народами. В цей час у варшавському уряді вагомі позиції займали представники силових відомств, які прагнули розгорнути якнайширшу асиміляторську політику етнічних меншин. Як приклад, можна навести слова одного з лідерів ендеків полковника Венда, який у виступі в сеймі заявляв: "Польський народ є єдиним господарем в своїй державі, і жодна перешкода не може стати на дорозі його розвитку і реалізації його життєвих інтересів на територіях зі змішаним населенням"[1].

В цей час українців проживало в Польщі понад 5 млн, які в загальному становили 16% від усього населення. Також польська влада для нейтралізації визвольного руху намагалася штучно виділити з-поміж українського народу лемків, гуцулів, бойків, поліщуків в окрему націю[2]. Польська влада, бажаючи закріпити своє становище на цих землях, почала вдаватися до проведення масових репресій, які нагадували пацифікацію 1930 року. Так, на Холмщині в 1938 р. було знищено понад сотню православних храмів і проводився конверсійний рух – насильницьке переведення православних у католики. Масові демонстрації українського населення восени 1938 – весною 1939 р. на підтримку Карпатської України в переважній більшості закінчувалися сутичками й бійками з поліцією. В Галичині польська влада перешкоджала процесові купівлі землі, а сама активно стимулювала переселення з Польщі колоністів для створення т. з. "загородової шляхти". Навесні–влітку 1939 р. влада вдалася до великомасштабних репресій із закликом поборювання антипольських виступів ОУН, проводила обшуки та арешти національно-свідомих українців. У серпні 1939 р. Міністерство юстиції видало циркуляр, в якому доводилася необхідність арештів "ненадійного українського елементу серед сільської і міської інтелігенції". У 1938–1939 рр. Головнокомандувач польською армією маршал Е. Ридз-Смігли та міністр військових справ генерал Т. Каспшицький підготували план "звільнення південно-східних кресів від українців". Генерал М. Янушайтіс також підготував акцію виселення і часткового фізичного знищення українців у Західній Україні. Активну переселенську діяльність проводив Корпус охорони прикордоння (КОП), який відсиляв українців з прикордонних смуг. Такі заходи польської влади звичайно ж не сприяли налагодженню співпраці[3].

У 1939 р., коли між Польщею та Німеччиною нависла небезпека війни (11 квітня Гітлером був уже затверджений план нападу "Вайс"), українські політичні

партії запропонували польському уряду досягнути угоди про спільні дії, але ця пропозиція була відкинута, і влада ще з більшими обертами почала впроваджувати програму злиття "Східної Молопольщі з рештою краю"[4].

Заяви легальних українських партій та організацій польська влада сприймала й ставилася майже так само, як і до ОУН. На кінець 1930-х рр. позиції ОУН у Західній Україні стали досить міцними через поширення впливу на загал суспільства, особливо молодь, що у свою чергу ставило під сумнів польське панування на цих землях. Політика польської влади була однією з причин наростаючого невдоволення українського народу та виправдовувала радикальні дії ОУН і критикувала політику нормалізації УНДО. Українські націоналісти у своїй діяльності орієнтувалися на держави, які прагнули до ревізії Версальської системи мирних договорів. Країнами, з якими ОУН співпрацювала у своїй боротьбі за незалежність, була Німеччина, Литва, Італія, Японія, які спрямовували дії проти Радянського Союзу та Польщі. ОУН вбачала в майбутній світовій війні можливість перетворити її у національно-визвольну із створенням незалежної Української держави[5].

Для забезпечення своїх позицій польська влада вдалася до проведення широкомасштабної операції по ліквідації ОУН у Західній Україні впродовж листопада 1938 р. – вересня 1939 р. Перша тотальна операція відбулася вночі з 21 на 22 березня 1939 р., коли польська поліція провела масові арешти учасників Конґресу Союзу українських студентських організацій під Польщею (СУСОП). Сотня поліцейських увірвалася до залу нарад, б'ючи присутніх студентів, та провела обшук приміщення й кожного з присутніх, а після того заарештувала 87 осіб, оскаржуючи в організації антипольського повстання. Згодом по цій справі було заарештовано понад два десятки студентів, більшість з яких залишалися під слідством до 21 вересня 1939 р. ОУН повністю контролювала СУСОП, а серед учасників Конґресу більшість становили її члени. В ході даної операції було заарештовано понад 240 чільних студентських діячів, серед них – провідних членів ОУН на ЗУЗ: Лева Ребета, Дарію Цісик, Романа Малащука, Петра Мірчука, Богдана Рибчука та дещо згодом Василя Турковського[6].

Внаслідок арештів в'язниці були переповнені, прокуратурата та суди не встигали закінчувати справи. Така ситуація влаштовувала польську владу: вона припиняла підпільну діяльність затриманих, не маючи доказів засудити більшість із них. З 1 квітня по 30 червня 1939 р. у Станиславівському, Тернопільському та Львівському воєводствах за членство в ОУН судами ув'язнено 234 особи, а також у в'язницях в досудовому слідстві перебувало 1316 та ще 252 українців перебували під наглядом поліції до часу винесення вироків судами за антипольську діяльність. Під час третього етапу масових арештів поліції 28–29 липня 1939 р. у Галичині заарештовано 298 осіб[7]. На загал, за даними П. Мірчука, у 1939 р. польська поліція і служба безпеки заарештувала біля 20 тис. осіб[8]. Арешти набрали характеру терору проти українського населення і супроводжувалися, за твердженням послів УНДО у сеймі 23 травня 1939 р., безжальним і нічим не виправданим винищуванням майна. Такі випадки траплялися в Західній Україні майже повсюдно, особливо польська адміністрація знущалася над ув'язненими українцями[9].

Також ліквідація ОУН на Волині охопила усі повіти воєводства. Найбільші втрати в лютому–серпні 1939 р. ОУН зазнала в Луцькому, Дубенському, Горохівському та

Здолбунівському повітах, де було арештовано близько 500 членів ОУН. У Рівненському, Костопільському, Кременецькому, Ковельському, Сарненському, Володимирському та Любомельському повітах арешти зачепили лишень деяких членів та не мали суттєвого впливу на процес розвитку структури й мережі ОУН[10].

За вимогою організаційних структур 7 лютого 1939 р. на засіданні Крайової Екзукутиви ОУН Л. Ребет офіційно передав керівництво М. Турашеві, який де-факто її очолював з листопада 1938 р. Після деяких змін персональний склад КЕ ОУН виглядав так: Мирослав Тураш – "Грабовський" (провідник), Володимир Тимчій – "Лопатинський" (організаційний референт), Дмитро Грицай (військовий референт), Василь Турковський (референт пропаганди), Дмитро Мирон – "Орлик" (політичний референт), Петро Мірчук – "Залізняк" (ідеологічний референт), Богдан Рибчук (референт розвідки і служби безпеки), Роман Малащук (провідник студентського сектора)[11].

У 1939 р. Крайовій Екзекутиві ОУН на ЗУЗ структурно підлягали 18 округ: Львівська (провідник "Люципер"), Станиславівська (провідник Олекса Луцький), Стрийська (провідник Костянтин Цмоць – "Стрілець"), Тернопільська (провідник Дудир – "Чорний"), Дрогобицька (провідник Адольф Гладилович), Самбірська (тимчасово підлягала Дрогобиччині), Кам'янка-Струмилівська, Коломийська, Перемишльська, Бережанська (провідники Петро Федорів – "Сівко", Григорій Ґоляш – "Тарас Бульба"), Чортківська, Золочівська (провідник Осип Ґолиш), Сокальська (провідник Петриченко), Рава-Руська, Холмська, Ковельська, Луцька, Рівненська, Поліська (провідники Оксана Степура-Пеленська – "Ріко", Петро Башук – "Чок", Володимир Війтюк – "Погоня")[12].

Нова КЕ ОУН перейшла до активної військово-політичної діяльності, бо в цей час у Західній Україні, у зв'язку з подіями в Карпатській Україні, було зосереджено багато частин польської армії та поліції, які влаштовували справжній терор на місцях. Ось як описує ці події П. Мірчук: "вони нападали при нагоді леґальних українських імпрез на українське населення й жорстоко били присутніх. В тій польській терористичній акції проти мирного українського населення польській поліції і солдатенці помагали польські колоністи, "стшельци" та інші місцеві шовіністи. Тому КЕ ОУН вирішила звернути протитерор насамперед на польську поліцію і "стшельців". В ході цієї акції, що відбувалася весною – літом 1939 р., з рук бойовиків ОУН згинуло кільканадцять польських поліціантів у різних місцевостях українських земель та значна кількість "стшельців"[13].

Поряд з ліквідацією структур ОУН і арештів її провідних членів, польські органи безпеки вдалися до таких заходів на локальному рівні – по селах і містечках. Масові арешти відбулися навесні 1939 р. в Радехівському, Долинському, Стрийському, Жидачівському, Сокальському, Бережанському, Перемишлянському повітах. КЕ ОУН негайно зреаґувала на посилення репресій – організаційний референт В. Тимчій – "Лопатинський" наказав провести відновлення та перебудову структур теренових проводів. Тільки у 10-ти населених пунктах Збаразького повіту у січні–травні до ОУН вступило 69 осіб та багато перейшло в підпілля, щоб уникнути арештів. У деяких селах українці чинили впертий збройний опір терору польської поліції та військам[14].

Нові спроби створення власних збройних загонів здійснили провідники КЕ ОУН на ПЗУЗ Іван Скоп'юк – "Сатана" та Андрій Закоштуй – "Василь"[15]. На допомогу на ці терени весною 1939 р. прибули з Галичини Семен Левицький – "Кліщ" та Андрій Мандзій – "Байда". В їх організаційній роботі брали активну участь Семен Лось і Кіндрат Адамський, які проживали на хуторі біля с. Скибич Дорогичинського повіту, Володимир Війтюк – "Погоня", Сильвестр і Петро Мацкевичі, а також провідниця ОУН на Поліссі Оксана Степура-Пеленська – "Ріко"[16]. Степан Левицький мав завдання організувати напад на концтабір у Березі Картузькій, яка на той час стала символом польського окупаційного режиму, а також вчинити атентат на поліського воєводу Януша Костека-Бєрнацького, відомого поборника політики асиміляції українців і опікуна згаданого концтабору[17].

Їх скерування на Полісся не було випадковим, адже наприкінці 1930-х рр. ОУН посилювала свою роботу на слабо опанованих теренах Західної України. Рівень національної свідомості місцевих українців був низьким: через відсутність громадського руху і установ, якісної освіти, полонізаційної політики поліського воєводи Я. Костека-Бєрнацького, потужний вплив комуністів тощо. Тому було створено Поліську округу ОУН, а місцеву мережу підсилено випробуваними революціонерами з Галичини та Волині.

У серпні 1939 р. на Полісся в допомогу Семену Левицькому – "Кліщу" та Андрію Мандзію – "Байді" прибули: Петро Башук – "Чок" (його В. Тимчій призначив провідником ОУН на Поліссі), Василь Загакайло – "Білий" та Ховайло – "Ромашківський". У своїх спогадах П. Башук подає, що Лопатинський – "Папцьо", Крайовий Провідник ОУН, повторив йому інструкції та з Волині приїхала провідник Оксана Пеленська – "Ріко" з поручником Володимиром Війтюком – "Погонею". В їх присутності розвіялися всі намічені Башуком плани відразу ж організувати повстання на Поліссі[18].

Упродовж серпня 1939 р. під керівництвом П. Башука досліджено переходи кордону на радянський бік, пункти перехования повстанців у Пінському, Дорогичинському, Столинському, Давигородському, Сарнинському, Лунинецькому повітах. Наближення війни докорінно змінювало плани їх діяльності. Потрібна була загальна мобілізація і перехід до конфронтації з польською окупаційною владою. Оксана Пеленська – "Ріко" передала провід П. Башуку, а сама з Люб'язя поїхала до Львова. П. Башук – "Чок" з В. Війтюком – "Погонею", С. Левицьким – "Кліщом", А. Мандзієм – "Байдою", В. Загакайлом – "Білим", Ховайлом – "Ромашківським" через Янів повернулися на головну квартиру, що була на хуторі Кіндрата Адамського. Їх забезпечували стрільці Кость, Земляк, кур'єри Саша, Вова та Коля. В своєму слабкому озброєнні вони мали маленьку бібліотеку, машинку до писання і циклостиль. Решта – кадри й матеріали – мали найближчим часом надійти зі Львова. П. Башук з іншими членами ОУН ходили від села до села і готували людей до повстання проти Польщі[19].

ОУН, передбачаючи початок світової війни, інтенсивно посилювала військово-політичну підготовку до майбутнього повстання в Західній Україні та створення незалежної держави. Наприкінці травня – початку червня 1939 р. Тернопільське воєводське управління безпеки у своїх звітах Міністерству внутрішніх справ Польщі у Варшаві зазначало, що члени та прихильники ОУН почали збирати та опрацьовувати

інформацію розвідувального характеру. Польська поліція вилучила анкети, в яких збиралася й записувалася інформація: щодо дислокації та чисельності військових частин, місця розташування та системи охорони армійських складів зброї; розміщення, озброєння та чисельності поліції, лісової охорони та КОПу (Корпусу охорони кордону), подавалися адреси окремих їх працівників та прізвища поліцейських конфідентів (донощиків). Подібну інформацію збирали і оформляли щодо повітових та ґмінних органів державного управління, політичних організацій і військово-спортивних товариств, фінансових і поштових установ, аптек, лікарень. Також активно досліджувався національно-соціальний склад кожного населеного пункту, наявність комуністів, діячів польських організацій та партій, учителів і священиків[20].

Упродовж літа 1939 р. польські органи безпеки зафіксували на території Тернопільського воєводства активне збільшення навчань та практичних тренувань членів легальних українських спортивних і пожежних товариств. В аналітичних записках органів державної безпеки констатувалися факти про видання і впровадження в дію інструкції КЕ ОУН на ЗУЗ щодо організововування повстанської боротьби на випадок оголошення польською владою загальної мобілізації. В інструкції зазначалося, що всі члени ОУН мають всіляко ухилятися від призову до польської армії та переховуватися по лісах, об'єднуватися в повстанські загони[21].

В загальному отримана польськими спецслужбами інформація відповідала дійсності. Так, 10 серпня 1939 р. окружний референт пропаганди Богдан Івашків – "Топір" зустрівся з окружним провідником ОУН Бережанщини Григорієм Ґоляшем – "Тарас Бульба" – "Бей" – "Шолом", який повідомив, що отримав від КЕ ОУН на ЗУЗ накази: 1) провести пробну мобілізацію членів ОУН; 2) довести до відома всім, які заходи мають проводитися на випадок початку війни. Завданнями вказаної акції була перевірка реального стану організаційних структур, що мала проводитися окремо у кожному підрайоні. У разі початку німецько-польської війни український народ повинен скористатися цим моментом та відновити незалежну державу. Якщо ж Західну Україну окупує Червона армія, то не потрібно чинити опір, але використовувати моменти для здобуття та отримання зброї. Під час проведення повстанської діяльності категорично заборонялося чинити репресивні заходи щодо євреїв, бо в країнах західних демократій (Англії, Франції, США) вони мають вирішальний вплив на формування зовнішньої політики і можуть знівелювати на міжнародній арені вирішення українського питання та відновлення незалежної держави. Одночасно для підготовки повстанських кадрів у важкодоступних місцевостях засновано не менше семи підпільних навчальних таборів ОУН у Підгаєцькому повіті Тернопільського воєводства, поблизу сіл Мужилів, Шумляни, Лиса, Вербів, Рудники, Носів та Затурин, де відповідну військову підготовку пройшли 132 члени ОУН. Вказані курси та заняття не мали практичного застосування, а проводилися теоретично через потреби виконувати конспіративні заходи перед викриттями польськими органами безпеки[22]. В липні–серпні 1939 р. у військових навчальних таборах ОУН пройшли вишкіл у Львівському воєводстві – в с. Орові – 300 осіб, с. Романові Львівського повіту – 50, Раві-Руській – 45, с. Устечку – 38, Славську Стрийського повіту – 30, Хирові Добромильського повіту – 25; селах Бережанського та Підгаєцького повітів Тернопільського воєводства: Мужилові – 25, Шумлянах – 25, Лисій – 20, Вербові – 20, Затурині – 12; Скибичах Дорогичинського

повіту на Поліссі – 100; Вижниці на Буковині – 50. Сумарно військові вишколи пройшло понад 967 учасників[23].

Польська влада і спільнота загалом усвідомлювали, що у випадку початку бойових дій з Німеччиною, важко розраховувати на прихильність українців. Вже весною 1939 р. польська розвідка перехопила інструкції до членів ОУН на випадок мобілізації та інформації про підготовку організації до збройного повстання. Від 4 травня 1939 р. в інформаційних записках львівської поліції вказувалося, що ОУН видала розпорядження своїм членам та прихильникам у разі військової мобілізації у Польщі, від неї ухилялися і чекати наступних інструкцій та наказів. Якщо ж світова війна не почнеться, від загальної мобілізації не ухилятися, щоб не бути заарештованим поліцією. Також, згідно з даними МВС Польщі щодо майбутніх планів і підготовки повстання ОУН, Генеральний інспектор Збройних сил, маршал Е. Ридз-Смігли наказав 22 серпня 1939 р. тримати бойову готовність армійським частинам 6-го Львівського корпусу[24].

Польські спецслужби у червні–липні 1939 р. виявили на території Львівського воєводства відозву "Поляки!" ("Polacy!"). За даними поліції, вона розсилалася зі Львова від невідомого адресата в листах до місцевої польської інтелігенції. Поліція підозрювала у розповсюдженні вказаних відозв представників українських партій чи організацій, насамперед ОУН. Свої твердження вони аргументували тим, що саме їй, в першу чергу, потрібно нагнітати дестабілізаційні процеси на українських етнічних землях проти польської держави, оскільки у тексті було багато орфографічних помилок, його писав представник не польського походження[25].

Автори цієї відозви закликали польське населення Західної України, напередодні Другої світової війни, до повного розуміння та співпраці між сусідніми народами. Вони зазначалили, що у вихорі світової війни Польща й Україна можуть зникнути з політичної карти світу. Тому Комітет поляків із східних кресів закликав співвітчизників до співпраці з українцями, інакше – їх чекає смерть або вигнання. У ній автори ніби пророкували подальшу долю і закликали до свідомого вибору, поки ще не пізно виправити свої попередні помилки. В ній зазначалося, що "ми зуміли налаштувати [українців] так, що вони проти поляків готові іти навіть з чортом" та, що "кожна пацифікація українців на кресах [Західній Україні] це копання гробу для всього польського на цій землі". Наприкінці відозви автори ще раз закликали до спільного порозуміння між братніми народами. На жаль, на ці застереження ніхто з політиків й суспільства не звернув уваги, тож найгірші прогнози з літа 1939 р. справдилися у 1942–1948 рр.[26]

Влітку 1939 р., повертаючись з Чехії в Україну після переговорів з членами ПУН у Празі, М. Тураш – "Грабовський" безслідно пропав на кордоні з Польщею. Володимир Тимчій – "Лопатинський", який у час відсутності виконував його обов'язки, став Крайовим провідником ОУН. Кардинальних змін у КЕ не відбулося, лише оргреферентом став Микита Опришко – "Медвідь", а зв'язками та жіноцтвом керувала Зеновія Левицька – "Зена"[27].

Передвоєнну підготовку ОУН детально описує у своїх спогадах окружний провідник Дрогобиччини Адольф Гладилович: "Влітку 1939 року всім було ясно, що скоро буде війна. Тільки ніхто не знав, коли вона вибухне. На наших побаченнях у Львові Провідник [В. Тимчій] давав усе докладніші інформації й доручення, що ро-

бити на випадок війни. Перш за все, нашим членам не вільно ночувати в себе вдома. “Коли вибухне війна, – казав він, – всіх націоналістів чекає або Береза Картузька, або фронт. Нам треба уникнути одного і другого. Тому всі мають так робити, щоб не попасти в руки поліції, ані не піти на війну”. Провідник враховував можливість того, що в майбутньому організаційний зв’язок краю із Крайовим Проводом у Львові буде утруднений. В такім випадку Крайовий Провід ОУН перенесеться в його околиці, між іншим, до села Оброшина, де сходяться два залізничні шляхи – Львів–Стрий і Львів–Самбір. В разі загальної мобілізації українці не сміють йти до польського війська, тільки вступати до відділів, що їх буде організовувати ОУН. Ці відділи будуть чекати, доки на українських землях не почне відступати перед німцями польське військо. Тоді вони прилучаться до Українського Леґіону, що прибуде сюди разом із німецьким військом, і разом із цим леґіоном створять українське військо. “Німців ми не вітаємо, – підкреслював Провідник, – а вітаємо тільки Український Леґіон, який прийде з ними. Від німців нічого доброго не можемо сподіватися. Карпатська Україна показала нам, що рахувати на них не можна. Тому нам треба буде поставити німців перед доконаним фактом – на теренах, де будуть діяти наші військові відділи, ми негайно проголосимо Українську Державу і створимо український уряд”[28].

У своїх спогадах Ярослав Гайвас зауважує, що майбутнє проголошення відновлення незалежності України мало базуватися на теорії побудови держави від першого села. Її найбільшим прихильником і популяризатором був чільний діяч ОУН Богдан Кордюк – “Дік”, а автором – колишній військовий референт КЕ ОУН, воєнний теоретик та полковник Карпатської Січі Михайло Колодзінський – “Гузар”. Відповідно до цієї теорії, під час військових дій при захопленні влади членами ОУН у будь-якому населеному пункті на своїй етнічній території, незалежно від обставин, необхідно проголошувати українську державу і народну революційну владу. Таким чином, цей населений пункт ставав територією Української Держави, а усі сторонні чинники мали бути поставлені перед доконаним фактом. Навколо цього повинна відбутися консолідація нації, і невідворотність дій будувалася саме у такому революційному руслі. В подальшому влада мала встановлюватися в повітовому місті та творити певні повстанські республіки, які пізніше можна буде об’єднувати[29].

У середовищі об’єднання колишніх старшин УГА “Молода Громада” у Львові визрів план про те, щоб українці з моментом початку війни підняли загальне антипольське повстання в Західній Україні. Особливо цей план пропагував лідер Фронту національної єдності (ФНЄ) Дмитро Паліїв. Управа “Молодої Громади” передала через Пиндуса та Ярослава Рака вказаний план на розгляд КЕ ОУН. Однак ПУН відмовилася реалізувати план “Молодої Громади” щодо антипольського повстання. Замість того, члени ОУН на ЗУЗ отримали інструкцію бути готовими організувати оборону для захисту українського населення перед польськими погромами, згідно з умовами і потребами кожної території, та не виступати із провокативними діями. Крім того, митрополит УГКЦ Андрей Шептицький поінформував Провід ОУН на ЗУЗ про договір Німеччини, згідно з яким західноукраїнські землі переходили до складу СССР[30].

На загал, сама Організація в той період свого розвитку не була єдиною органічною структурою. Постійно між КЕ на ЗУЗ та ПУНом посилювалися тер-

тя, які призвели до певного роду автономної діяльності та прийняття рішень, а підпорядкованість була лише формальною. ПУН на чолі з А. Мельником опирався на те, що Німеччина підтримає створення Західноукраїнської держави після переможної війни з Польщею. Для майбутньої республіки готували конституцію "Української Західньої Держави" та займалися загальною підготовкою[31]. Було сформовано уряд на чолі з Андрієм Мельником, заступник – Омелян Сеник, міністри: закордонних справ – Лука Мишуга, військових справ – Віктор Курманович, внутрішніх справ – Ярослав Барановський, преси і пропаганди – Микола Сціборський, освіти і народної культури – Олег Кандиба. Решту міністерств відповідно мали очолити представники інших політичних партій. Шефом генерального штабу призначено Миколу Капустянського[32].

КЕ ОУН на ЗУЗ вимагала від ПУНу будь-яких офіційних підтверджень від німецького уряду щодо визнання ним майбутньої держави та заперечення договору про передання західноукраїнських земель СССР. При такій ситуації ОУН на ЗУЗ відмовилася організовувати повстання з моменту початку німецько-польської війни. Така поведінка не сприяла марному кровопролиттю, і польські репресії обмежилися в основному масовими арештами свідомих українців[33].

Навесні–літом 1939 р. КЕ ОУН видавала накази та інструкції, згідно з якими у разі початку "великої європейської війни", передусім німецько-польської, бути готовими до початку підняття збройного повстання й відновлення Української держави, захоплення військових складів та важливих стратегічних об'єктів. Також зазначалося, щоб члени ОУН у випадку війни мобілізовувалися у власні військові загони на базі польських при сприятливих можливостях. Там, де це неможливо буде виконати, члени ОУН мають всіляко ухилятися від загальної мобілізації протягом двох-трьох днів та чекати подальших організаційних інструкцій. Також ПУН доручав не піднімати КЕ ОУН на ЗУЗ повстання проти Польщі, а лише обмежитися самооборонними акціями щодо пацифікаційних дій влади і поліції[34].

Перед початком Другої світової війни КЕ ОУН на чолі з В. Тимчієм – "Лопатинським", одержавши від референтури розвідки дані про загальну мобілізацію до польської армії, оголосили власну, на три дні раніше, та почали створювати свої повстанські відділи, але жодних активних дій не вели. Також із ПУНом, який представляв Я. Барановський, було заплановано в кінці серпня 1939 р. перекинути через кордон велику партію зброї для потреб Організації, але десять членів ОУН польська прикордонна служба заарештувала[35].

Напередодні Другої світової війни, весною–літом 1939 р., ОУН виробила чіткий план подальших дій, більшість її членства отримали військовий вишкіл у рамках роботи військової референтури та мереж вишкільних таборів по Західній Україні. В своїй діяльності ОУН, передусім, опиралася на власні сили, але також прагнула використати тогочасну політичну ситуацію та створити незалежну Українську державу. На відміну від леґальних громадських організацій і політичних партій, які проголосили лояльність до польської влади, ОУН чітко визначилася на позиції державотворчих процесів та намагалася стати суб'єктом міжнародних відносин в умовах назрівання світової війни.

---

[1] *Макарчук С*. Міжнаціональні антагонізми в суспільстві Західної України в переддень вересня 1939 року // 1939 рік в історичній долі України і українців. Матеріали Міжнародної наукової конференції 23–24 вересня 1999 / Львівський національний університет ім. І. Франка. – Львів, 2001. – С. 12.

[2] *Айненкєл А*. Політика Польщі відносно українців у міжвоєнний період. Вибрані проблеми // Україна – Польща: важкі питання. – Варшава, 1998. – С. 36–38; *Ільюшин І*. ОУН–УПА і українське питання в роки Другої світової війни (в світлі польських документів) / НАН України. Інститут історії України. – Київ, 2000. – С. 14.

[3] *Кучерепа М*. Національна політика Другої Речіпосполитої щодо українців (1919–1939 рр.) // Україна – Польща: важкі питання. – Варшава, 1998. – С. 26–28; *Wysocki R*. Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929–1939. Geneza, struktura, program, ideologia. Lublin, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie Sklodowskiej, 2003. – S. 342–344; *Ільюшин І*. ОУН–УПА і українське питання в роки Другої світової війни… – С. 15.

[4] *Швагуляк М*. З історії українсько-польських взаємин напередодні та під час німецько-польської війни 1939 р. // Україна – Польща: історична спадщина і суспільна свідомість: Матеріали міжнародної наукової конференції. Кам'янець-Подільський, 29–31.05.1992 / Голова ред. кол. Я. Ісаєвич. – Київ: Либідь, 1993. – С. 232–236.

[5] *Посівнич М*. Військова підготовка Організації Українських Націоналістів у 1929–1939 роках // Визвольний шлях. – Київ, 2004. – Кн. 6. – С. 83–100.

[6] *Мірчук П*. Нарис історії ОУН / За ред. Ленкавського С., Штикала Д., Чайківського Д. – Мюнхен; Лондон; Нью-Йорк: Українське видавництво, 1968. – С. 566–567; *Висоцький Р*. Спроба ліквідації ОУН польською владою напередодні Другої світової війни на території Галичини та Волині // 1939 рік в історичній долі України та українців. Матеріали міжнародної наукової конференції 23–24.09.1999 в ЛНУ ім. І. Франка. – Львів, 2001. – С. 85.

[7] *Висоцький Р*. Спроба ліквідації ОУН… – С. 86–87; *Швагуляк М*. Позиція та участь українців у німецько-польській війні 1939 р. // Україна – Польща: важкі питання. – Т. 4. Матеріали IV міжнародного семінару істориків "Українсько-польські відносини під час Другої світової війни". Варшава, 8–10.10.1998 / Відп. ред. М. Кучерепа. – Варшава: TYRSA, 1999. – С. 46.

[8] *Мірчук П*. Нарис історії ОУН… – С. 571.

[9] *Швагуляк М*. З історії українсько-польських взаємин напередодні та під час німецько-польської війни 1939 р... – С. 241; *Ребет Д*. На перехрестях визвольних змагань. – Гадяч, 2003. – С. 553–554.

[10] *Дарованець О*. Репресивна акція польської влади щодо Організації Українських Націоналістів на Волині в листопаді 1938 р. – вересні 1939 р. // Український визвольний рух. – Зб. 3. – Львів: "Коло", 2003. – С. 108–142.

[11] *Мірчук П*. Нарис історії ОУН… – С. 567–568; *Обух. [Тюшка О.]* Дещо про організаційну діяльність Л. Ребета в 1936–39 рр. // *Дем'ян Г*. Генерал УПА Олекса Гасин – "Лицар". – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2003. – С. 82.

[12] *Шпіцер В., Мороз В*. Крайовий провідник Володимир Тимчій – "Лопатинський". – Львів: Афіша, 2004. – С. 78–79; *Руккас А*. Бойові дії загонів ОУН у вересні 1939 р. // Дрогобицький краєзнавчий збірник. Спецвипуск до 60-річчя УПА. – Дрогобич, 2002. – С. 385.

[13] *Мірчук П*. Нарис історії ОУН… – С. 568.

[14] *Шпіцер В., Мороз В*. Крайовий Провідник Володимир Тимчій – "Лопатинський"... – С. 81–82; *Висоцький Р.* Спроба ліквідації ОУН… – С. 85–87.

[15] *Мірчук П*. Нарис історії ОУН… – С. 459–461; *Бедрій А*. ОУН і УПА. – Нью-Йорк, 1983. – С. 8–9.

[16] *Левицький С*. Бойові дії ОУН у Бережанщині і на Поліссі // Макар В. Спомини та роздуми. – Торонто – Київ, 2001. – Т. 3: Бойові друзі. Книга друга. – С. 353; Архів Управління Служби Безпеки України у Львівській обл. – Спр. П–33843. – Т. 3. – Арк. 167–191.

[17] *Левицький С*. Бойові дії ОУН у Бережанщині і на Поліссі… – С. 353.

[18] *Гайвас Я*. Воля ціни не має. – Торонто: "Срібна сурма", 1971. – С. 129; *Чок-Зборовський Ю. [Башук П.]* Спогади надбужанця про Лозове Козацтво // Надбужанщина: Сокальщина, Белзчина, Радехівщина, Камінеччина, Холмщина і Підляшшя. Історично-мемуарний збірник. – Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1994. – Т. 3. – С. 52.

[19] *Чок-Зборовський Ю. [Петро Башук]* Спогади надбужанця про Лозове Козацтво… – С. 52–53.
[20] *Wysocki R.* Op. cit. – S. 344–345.
[21] Ibidem. – S. 350.
[22] *Шпіцер В., Мороз В.* Крайовий провідник Володимир Тимчій – "Лопатинський"... – С. 90; *Руккас А.* Збройні загони Організації Українських Націоналістів (ОУН) на Бережанщині (вересень 1939 р.) // Український визвольний рух. – Збірник 3: До 75-ліття ОУН. – Львів, 2003. – С. 149; Архів УСБ України у Львівській обл. – Спр. П–33843. – Т. 1. – Арк. 75–77.
[23] *Кучерук О.* Українське повстання вересня 1939 року на Західній Україні // Пам'ять століть. – 2000. – № 5. – С. 148–149; *Руккас А.* Бойові дії загонів ОУН у вересні 1939 р... – С. 387–392.
[24] Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДІАУ). – Ф. 205. – Оп. 1. – Спр. 500. – Арк. 37; *Гривул Т.* Протипольське повстання на Західній Україні у вересні 1939 р. // Наукові записки Національного університету "Острозька академія": історичні науки. – Острог: Національний університет "Острозька академія", 2003. – Вип. 3. – С. 230.
[25] ЦДІАУ у Львові. – Ф. 205. – Оп. 1. – Спр. 500. – Арк. 232–233, 236, 240, 244, 255.
[26] *Посівнич М.* Відозва комітету поляків зі східних кресів 1939 року // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Вип. 13: Україна у Другій світовій війні: україно-польські стосунки. – Львів, 2005. – С. 346–347.
[27] *Шпіцер В., Мороз В.* Крайовий Провідник Володимир Тимчій – "Лопатинський"... – С. 84.
[28] *Гладилович А.* Володимир Тимчій – Лопатинський (У тридцятиліття Його загину) // Визвольний шлях. – Лондон, 1979. – Кн. 5. – С. 562.
[29] *Гайвас Я.* Воля ціни не має… – С. 156.
[30] *Мірчук П.* Нарис історії ОУН… – С. 584–585.
[31] Організація Українських Націоналістів 1939–1954. – Б. м.в., 1955. – С. 133–134.
[32] *Ленкавський С.* Мельниківська група // *Ленкавський С.* Український націоналізм. Твори / Упорядник О. Сич. – Івано-Франківськ, 2002. – С. 255–258; *Книш З.* Перед походом на Схід. Спогади і матеріяли до діяння Організації Українських Націоналістів у 1939–1941 роках. – Торонто, б. р. в. – С. 99–100.
[33] *Шпіцер В., Мороз В.* Крайовий Провідник Володимир Тимчій – "Лопатинський"... – С. 88–89.
[34] Державний архів Львівської області. – Ф. 1. – Оп. 51. – Спр. 1057. – Арк. 79, 86; ЦДІАУ у Львові. – Ф. 205. – Оп. 1. – Спр. 500. – Арк. 17; *Прокоп М.* Напередодні незалежної України. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто; Львів, 1993. – С. 26.
[35] *Косик В.* Розкол ОУН у світлі документів. – Київ: Українська Видавнича Спілка, 2002. – С. 9; *Климишин М.* В поході до волі. – Детройт, 1987. – Т. 1. – С. 243–245; *Гладилович А.* Володимир Тимчій – Лопатинський... – С. 562–563.